

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 17 (30)

Суми – 2019

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i17.p:42>

МОЖЛИВІСТЬ ВІДНЕСЕННЯ ТВОРІВ, СТВОРЕНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ, ДО ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Уткіна Марина Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

Стрімкий розвиток інформаційних систем в цілому призводить до того, що з'являються нові абсолютно нові технології. Для вирішення питань, пов'язаних із застосуванням штучного інтелекту, зосереджені великі зусилля фахівців у різних галузях досліджень. Це зумовлено тим, що за прогнозами науковців вже в найближчі 50 років досягнення та напрацювання в галузі штучного інтелекту майже повністю замінять людей та будуть виконувати більшість роботи, яка на даний момент виконується ними. У свою чергу, на даний час, зважаючи на той факт, що відбувається стрімкий розвиток інноваційної та інтелектуальної сфер, слід констатувати, що саме штучний інтелект може принциповим чином вплинути на основоположні концепції їх розвитку.

На даний час ми спостерігаємо, що штучний інтелект може використовуватися не лише для наукових цілей, але й безпосередньо для створення нових об'єктів, творів. Проте, не існує одностайності з приводу того, чи буде такий твір належати до об'єктів інтелектуальної власності, чи ні.

У статті було визначено, що існує нагальна необхідність у зв'язку із активним розвитком інформаційних технологій, нормативного закріплення та правового регулювання питань, пов'язаних із штучним інтелектом. Також було проаналізовано положення щодо якісно нового цифрового авторства, відповідно до якого штучний інтелект буде самостійно створювати твори, які будуть ідентичними та не будуть відрізнятися від творів автора.

Пропонується розглянути два ключових підходи щодо творів та розподілити їх на дві категорії: твори, створені безпосередньо штучним інтелектом та твори, створені за допомогою (при використанні) штучного інтелекту та які мають принципово різні положення. Також у статті розглядається питання щодо терміну «електронна особа». Вона буде мати певну правосуб'єктність, що безпосередньо і дасть можливість визнавати її окремим суб'єктом правовідносин – у даному випадку – автором твору.

Ключові слова: автор, інтелектуальна власність, науковий прогрес, об'єкт інтелектуальної власності, штучний інтелект.

Utkina M. S. On the Possibility of Classifying Works Created by Artificial Intelligence as Intellectual Property Objects. The rapid information system development leads to the emergence of completely new technologies. For solution of issues related to artificial intelligence, experts in various fields of research are making great efforts. This is due to the fact that in the next 50 years, according to scientists, the achievements in the field of artificial intelligence will almost completely replace people and will perform most of the work that they are currently doing. At the same time, according to the fact of the rapid development of innovation and intellectual spheres, it should be noted that artificial intelligence could fundamentally affect the fundamental concepts of their development.

At present, we observe that artificial intelligence can be used not only for scientific purposes, but also directly for the creation of new objects, works. However, there is no unanimity as to whether or not such work will belong to intellectual property.

In the article it was identified that there is an urgent need for the active development of information technology, regulatory support and legal regulation of issues related to artificial intelligence. It also was analyzed the provisions for quality new digital authorship, according to which artificial intelligence will independently create works that will be identical and will not be different from the works of the author.

It is suggested to consider two key approaches to the works and to divide them into two categories: works created directly by artificial intelligence and works created using (using) artificial intelligence and having fundamentally different provisions. In the article it was also discussed the term “electronic person”. It will have legal personality which will give an opportunity to determine it as an individual subject of legal relation – in the given case – author.

Keywords: author, intellectual property, scientific progress, intellectual property object, artificial intelligence.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стрімкий розвиток цифрових технологій, який має місце у всьому світі, зумовив виникнення та створення якісно нової технології, яка отримала назву «штучний інтелект». Серед представників наукової спільноти панує думка з приводу того, що зовсім скоро ця технологія принесе технологічні, інноваційні, економічні та соціальні наслідки і докорінним чином змінить звичний та сталий спосіб життя суспільства. У свою чергу, слід констатувати, що саме штучний інтелект може вплинути на звичні основні положення та концепції інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. Зокрема, штучний інтелект може використовуватися не лише у науковій площині, але й безпосередньо для створення нових об'єктів інтелектуальної власності. Проте, існує потреба в дослідженні можливості віднесення творів, створених штучним інтелектом саме до об'єктів інтелектуальної власності. У першу чергу, це зумовлено тим, що вітчизняна нормативно-правова база не регулює відносини, які виникають під час створення об'єкту інтелектуальної власності штучним інтелектом і не регулює питання захисту прав на такі об'єкти. Необхідно наголосити також на тому, що до сьогодні на міжнародному рівні відсутнє регулювання питань, що пов'язано із штучним інтелектом. Проте, незважаючи на це, у Японії у 2017 році набрало чинності законодавство, що захищає авторські права на твори, створені із використанням штучного інтелекту.

Саме, зважаючи на вищезазначене та визнаючи стрімкий рівень зростання та розвитку штучного інтелекту, актуалізується питання щодо дослідження можливості віднесення творів, створених штучним інтелектом, до об'єктів інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на той факт, що штучний інтелект став предметом дослідження представників вітчизняної наукової спільноти відносно нещодавно, базисом для роботи стали доробки таких авторів як: К. Боуер, І. Давидова, О. Кривецький, О. Малетіна, І.

Новосельцев, І. Понкін, Ю. Сидорчук, В. Токарева, О. Харитонова та ін.

Метою статті є дослідження кваліфікації творів, створених штучним інтелектом та можливості віднесення їх до об'єктів інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Із створенням штучного інтелекту та його використанням з'явилося одразу багато проблемних питань щодо різних аспектів його функціонування. Зокрема, у сфері інтелектуальної власності основним із ключових питань є саме можливість віднесення творів, які створені штучним інтелектом до об'єктів інтелектуальної власності. Як уже було зазначено вище, це зумовлено відсутністю закріплення на законодавчому рівні, а також тим, що творчі здібності увесь час визнавались та визнаються лише за людиною. Слід наголосити на тому, що дане питання ускладнюється також і тим, що відсутнє єдине визначення дефініції «штучний інтелект», що відіграє першочергове значення. Зокрема, для поняття «штучний інтелект» притаманним є його невизначеність та багатогранність, що зумовлено тим, що вищезазначена сфера наукових досліджень є відносно молодою. Ю. Сидорчук надає наступне визначення штучному інтелекту: це визначення, за допомогою якого описуються інтелектуальні можливості комп'ютерів під час прийняття ними рішень [1, с. 17]. У свою чергу, Дж. Маккарті визначив штучний інтелект як науку та технологію створення інтелектуальних машин, в особливості інтелектуальних комп'ютерних програм. Також автор узагальнив положення щодо того, чим займається штучний інтелект. Думку Дж. Маккарті підтримав і В. Коцовський та надав майже таке ж визначення штучному інтелекту [2, с. 4].

Окрім цього, слід наголосити на тому, що представники наукової спільноти дотримуються точки зору, що штучний інтелект слід поділяти на три групи:

- слабкий штучний інтелект (або ж прикладний, який здатний вирішити максимум декілька завдань, які може виконати людина);

- сильний штучний інтелект (здатний вирішити всі завдання, які може виконати людина);

- штучний суперінтелект (набагато кращий, аніж людський інтелект у всіх галузях) [3, с. 157].

С. Рассел та П. Норвіг виділяють наступні 4 види штучного інтелекту:

- система, що думає подібно людині;

- система, що діє подібно людині;

- система, що думає раціонально;

- система, що діє раціонально [4, с. 6-7].

Зважаючи на вищезазначену класифікацію, автори визначили, що штучний інтелект може виконувати, у першу чергу, дві основні функції – думати та діяти, оскільки вони були згадані та кваліфіковані.

В цілому, стрімкий розвиток, який останніми роками притаманний штучному інтелекту, може цілком зумовити перехід людства до епохи цифрового авторства, що слід розглядати як автономію штучного інтелекту та створення ним творів, які абсолютно не будуть відрізнятися від творів, які створює людина як автора. Вже навіть на сьогодні відомими для широкого загалу прикладами використання штучного інтелекту є приклади, починаючи від комп'ютерів, що грають у шахи, до автономних роботизованих систем. За Ю. Долгоп'ятовою, сучасна автоматизація, розмовні платформи, розумні боти та інтелектуальні машини працюють із величезною кількістю даних для вдосконалення багатьох технологій вдома або на робочому місці [5].

Актуалізується питання щодо можливості використання штучного інтелекту в інтелектуальній власності в цілому та адмініструванні систем інтелектуальної власності зокрема. Також постає питання щодо можливості віднесення творів, створених штучним інтелектом до об'єктів інтелектуальної власності.

Зокрема, у сфері творчості розробники прагнуть удосконалювати діяльність штучного інтелекту та по максимуму залучати його. В. Токарева наголошує на тому, що ведеться розробка програмного забезпечення, яке створює саундтреки до відео, що не відрізняються від природних звуків, роботів, здатних відтворювати почерк, який не відрізняється від людського, штучний інтелект, який виграє в кращих у світі гравців у покер [6, с. 56].

А компанія Facebook взагалі розробляє штучний інтелект, здатний переробляти та відтворювати музику з одного жанру в інший, із застосуванням різних музичних інструментів, за допомогою кодування. Наприклад, запис симфонічного оркестру, виконуючого Баха, перетворити у виконання на фортепіано [7]. Проте, всі ці намагання на даний час залишаються лише на

стадії розробки та зможуть залучити штучний інтелект.

Загалом, досліджуючи питання та підхід щодо позиціонування та можливості віднесення творів, створених штучним інтелектом, до об'єктів інтелектуальної власності, виникає низка ключових проблем. Першочергово, необхідно звернутись до положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» [8]. Відповідно до статті 1 вищезазначеного Закону, автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір. Штучний інтелект не є фізичною особою, а тому – автором твору априорі не може бути визнаний. Це можна констатувати у зв'язку із тим, що виходячи із даної норми, об'єкт має бути створений людиною, а також – творчою працею. Навіть у випадку, коли твір відноситься до категорії «службовий твір», відповідно до вітчизняного законодавства авторство у будь-якому залишається за людиною, а майнові права можуть перейти до роботодавця.

У свою чергу, науковці із США пропонують розглядати комп'ютерні програми, нейромережі, які автономно можуть генерувати твори, як належні «авторські твори» [9, с. 40].

Враховуючи питання щодо авторства творів, увагу привертає також і питання щодо їх оригінальності, яка становить собою одну із основних характеристик об'єкту інтелектуальної власності. Західна та вітчизняна практика ґрунтується на підході щодо охорони авторським правом творів, оригінальність яких відображає творчу й інтелектуальну діяльність автора (концепція «personal touch»).

Проте, слід чітко розмежовувати дві групи творів. До першої категорії слід віднести твори, створені за допомогою штучного інтелекту, а до другої - твори, створені штучним інтелектом. До першої групи творів входять: фотографії, оброблені в графічному редакторі (наприклад, Adobe Photoshop); відео, оброблені у відео редакторі (наприклад, Sony Vegas Pro) тощо. В таких роботах відчутним є творчий внесок фізичної особи, тому авторство визнається за нею. Щодо другої групи творів, то вона не підпадає під захист авторського права в більшості країн світу, адже вони не визнають штучний інтелект автором твору. Відповідно до законодавства Австралії, твір, створений комп'ютером, не може отримати захист авторським правом, оскільки він не створений людиною. У Великій Британії законодавство визнає автором твору, створеного комп'ютером, того, чиї зусилля були необхідні для створення твору. Проте, на відміну від більшості країн, в Японії набрало чинності законодавство, що захищає авторські права на твори, створені із використанням штучного інтелекту [10].

У свою чергу, відповідно до Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності [11], об'єктом права інтелектуальної власності є винаходи, корисні моделі, промислові зразки; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комп'ютерні програми; компонування (топографії) інтегральних мікросхем. Зрозуміло, що даний перелік не є вичерпним, оскільки із розвитком науки та техніки з'являються нові об'єкти. Проте, слід наголосити, що авторами, винахідниками, одним словом – творцями, є фізичні особи, які створили дані об'єкти.

Узагальненим визначенням «об'єкт інтелектуальної власності» є наступне. Це результат інтелектуальної творчої діяльності людини, що відповідає встановленим критеріям та вимогам. У свою чергу, критерії та вимоги варіюються залежно від групи, до якої буде належати об'єкт права інтелектуальної власності.

Зважаючи на той факт, що на даний час превалює концепція щодо визнання автором твору саме штучний інтелект, представники наукової спільноти у сфері інтелектуальної власності запровадили специфічний термін для даної галузі - «електронна особа». За задумом, «електронна особа» буде мати певну правосуб'єктність, що безпосередньо і дасть можливість визнавати її окремим суб'єктом правовідносин – у даному випадку – автором твору.

Проте, слід наголосити також і на тому, що ряд науковців також схильні до думки, що автором творів, створених штучним інтелектом, слід вважати людину, яка стоїть за алгоритмом, який створив твір. Певним чином – це особа, яка «управляє» штучним інтелектом. Такий підхід бере свій початок зі справи *Burrow-Giles Lithographic Co. v. Sarony*. У 1884 році Верховний суд США розширив можливості захисту авторських прав на фотографію. Камера, яка використовувалася для зйомки зображення письменника Оскара Уайльда фотографом Наполеоном Саронно, розглядалася судом як інструмент, який допоміг «автору» в створенні «оригінального твору мистецтва». Одним з ключових аспектів у винесенні такого

рішення була думка про те, що нехай процес і автоматизований, але саме людина вибирає кого, в який момент, під яким кутом і як знімати. В цьому і є «творче начало» [12]. Серед науковців превалює три основних підходи до творів, створених штучним інтелектом: вони не підпадають під критерії захисту авторського права; автором таких творів є особа, яка розробила штучний інтелект, який створив твір; автором таких творів є штучний інтелект.

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, слід констатувати, що вітчизняна нормативно-правова база не регламентує правових засад використання творів, створених без участі людини. Оскільки, у чинному законодавстві визначено, що автором твору є фізична особа. У свою чергу, питання щодо віднесення штучного інтелекту до фізичної особи на даний час не підіймається і штучний інтелект пропонують кваліфікувати як «електронну особу».

Саме тому, ні в Україні, ні в інших державах твори, створені штучним інтелектом, не можуть відноситися до об'єктів права інтелектуальної власності. В контексті цього їх можна використовувати без будь-яких обмежень. Проте, на думку науковців, таке становище буде недовготривалим, оскільки розвиток технологій потребуватиме подальшого правового врегулювання й захисту прав відповідних суб'єктів.

Слід чітко відмежовувати категорії творів, які створені безпосередньо штучним інтелектом та творів, які створені за допомогою штучного інтелекту. Оскільки останні можуть визнаватись об'єктами права інтелектуальної власності у зв'язку із тим, що основним творцем є саме людина, яка створює твір та використовує штучний інтелект. Ще одним положенням з цього приводу може бути теза щодо того, що штучний інтелект виконує певну послідовність дій, яка запрограмована для нього, а сказати, що така послідовність дій є об'єктом інтелектуальної власності, дуже важко. В цілому, слід наголосити, що дане питання буде предметом розгляду науковців ще значний час, оскільки технології розвиваються та ставлять перед суспільством нові виклики.

Література:

1. Сидорчук Ю. М. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Частина 2. С. 16-19.
2. Коцовський В. М. *Методи та системи штучного інтелекту : конспект лекцій*. Ужгород, 2016. 75 с.
3. Бондаренко А. О. Кримінальна загроза штучного інтелекту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 156-158.

4. Preparing for the Future of Artificial Intelligence. Executive Office of the President National Science and Technology Council Committee on Technology. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf.
5. Юлія Долгоп'ятова. Штучний інтелект (ШІ): що це таке і чому це важливо? URL : <https://www.everest.ua/ai-platform/analytics/shtuchnij-intelekt-ai-shho-ce-take-i-chomu-ce-v/>.
6. Токарева В. О. Щодо питання творчості та штучного інтелекту. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. С. 55-58.
7. Иванов С. Facebook представил искусственный интеллект, который превратит любой трек в симфонию. URL : <https://hightech.fm/2018/05/24/facebook>
8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Верховна Рада України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
9. Токарева В. О. Обчислювальна творчість (щодо питання творчості штучного інтелекту). Часопис цивілістики. Випуск 30, с. 38-42.
10. Штучний інтелект як суб'єкт авторського права. URL: <https://ayaremchuk.com/en/press-center/347-shtuchnij-intelekt-yak-sub-ekt-avtorskogo-prava.html>.
11. Про затвердження Методичних рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності : Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13. 09. 2010 р. № 18. Верховна Рада України.
12. Кому належать права на твори мистецтва, створені штучним інтелектом? URL : <https://senior.ua/articles/komu-nalezhat-prava-na-tvori-mistectva-stvoren-shtuchnim-ntelektom>.